

ROZVÍJANIE SLABIČNÉHO UVEDOMOVANIA V PREDŠKOLSKOM VEKU

Slabičné uvedomovanie je súčasťou fonemického uvedomovania. Ide o schopnosť, pri ktorej si dieťa dokáže uvedomovať slabičnú či hláskovú štruktúru slova a vedome ho deliť na menšie časti – slabiky alebo hlásky. Tieto manipulácie môžu byť od veľmi jednoduchých, ako napríklad rozdeliť slovo na slabiky, až po náročné, ktoré sa osvojujú až v školskom veku vďaka čítaniu a písaniu (napr. zameniť prvú za poslednú hlásku v slove, kolotoč – čolotok). **Fonemické uvedomovanie spolu s poznaním písmen sú strategické schopnosti na osvojenie techniky čítania.**

Schopnosť fonemického uvedomovania sa neosvojuje zákonite, prirodzene, nie je to vrodená danosť. Dieťa sa rodí s potenciálom si ju osvojiť, ale na to, aby sa táto schopnosť naplno rozvinula, je potrebné cielečné učenie. Ide o schopnosť uvedomovať si, že slová okrem významu majú aj svoju formu. To znamená, že dieťa musí dosiahnuť takú úroveň myslenia, aby dokázalo chápať formálnu stránku slova, porozumelo abstraktným pojmom, ako je napr. hláska. K takejto zmene dochádza u detí okolo 5. roku života. Ak sa trojročného dieťaťa opýtate, či je dlhšie slovo had alebo dážďovka, odpovie vám had, pretože nedokáže ešte oddeliť význam slova od jeho formy. Keď myslenie dieťaťa dosiahne vyššiu úroveň, vtedy začína chápať, že slovo nemá len význam, ale ak je vyslovené, má aj zvukovú formu a skladá sa z menších častí – slabík a hlások.

Schopnosť fonemického uvedomovania je možné rozvíjať hravou formou už v predškolskom veku. Zatiaľ čo samotná analýza a syntéza hlások je súčasťou nácviku predčitateľského obdobia, rozvíjanie slabičného uvedomovania sa môže cielečne rozvíjať už od 4 rokov. Práve slabičné uvedomovanie je vývinovo najjednoduchšia schopnosť fonemického uvedomovania a objavuje sa vo vývine ako prvá. Deti si v rámci rytmizácie riekaniak a pesničiek prirodzene osvojujú členenie slov na slabiky. V materských školách pri recitovaní či spievaní tleskajú, resp. sprevádzajú spev na ľahko ovládateľných hudobných nástrojoch (bubienok, paličky a pod.), čím si podvedome a implicitne rozvíjajú schopnosť fonemického uvedomovania.

Cielená stimulácia slabičného uvedomovania zahŕňa nielen presné delenie slov na slabiky, ale i určovanie počtu slabík v jednotlivých slovách či určovanie ich dĺžky. Pracovný zošit **Robot Edko 1 – hráme sa so slabikami a slovami** prináša edukačný materiál pre vekovú skupinu detí 4+ a je cielečne zameraný na rozvíjanie slabičného uvedomovania, určovanie počtu slabík v slovách a grafické zaznamenávanie dĺžky slabík. Postupuje vývinovo od najľahších dvojslabičných cez trojslabičné až k uvedomovaniu jednoslabičných slov a dlhých slov (štvor- a päťslabičných). Keď sa dieťa naučí deliť slová na slabiky, určovať počet slabík, napr. na prstoch, resp. prostredníctvom grafických reprezentácií (vyfarbovanie krúžkov), môžeme prejsť na náročnejšie úlohy, ako sú rozlišovanie a zaznamenávanie dĺžky slabík, resp. uvedomovanie si rýmov, či rôzne iné hry so slabikami. Až keď dieťa zvládne túto vývinovo ľahšiu úroveň, úroveň slabík, môže prejsť na vyššiu úroveň, na uvedomovanie si najmenších častí slov, a tým sú fonémy – hlásky.

Použitá a odporúčaná literatúra:

- ANTHONY, J. L. et al. 2003. Phonological sensitivity: A quasi-parallel progression of word structure units and cognitive operations. In *Reading Research Quarterly*, vol. 38, no. 4, p. 470 – 487.
- GOUGH, P. B., TUNMER, W. E. 1986. Decoding, reading, and reading disability. In *Remedial and Special Education*, vol. 7, no. 1, p. 6 – 10.
- MIKULAJOVÁ, M., TOKÁROVÁ, O., SÜMEGIOVÁ, Z. 2014. *Tréning fonemického uvedomovania podľa D. B. Elkonina*. Druhé prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Dialóg, spol. s r. o.
- TOKÁROVÁ, O., MIKULAJOVÁ, M. 2018. Vplyv tréningu fonemického uvedomovania v predškolskom veku na osvojovanie čítania a písania. In MIKULAJOVÁ, M. (Ed.). *Utváranie ranej gramotnosti v norme a patológii*. Brno: Institut vzdelávání Sokrates, s. 137 – 188.
- ZUBÁKOVÁ, M., MIKULAJOVÁ, M. 2013. Vývin schopnosti izolácie foném u detí od piatich do siedmich rokov a jej vzťah k ranej gramotnosti. In *Logopaedica* 16, Bratislava: Mabag, s. 19 – 31.
- ZUBÁKOVÁ, M., MIKULAJOVÁ, M. 2014. Fonemické uvedomovanie ako prediktor vývinu písania a čítania. In *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, Bratislava: Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, roč. 47, č. 4, s. 302 – 317.

AKO PRACOVAŤ S PRACOVNÝM ZOŠITOM ROBOT EDKO 1

Slová sa skladajú zo slabík a hlások. Schopnosť vnímať sluchom štruktúru slova nazývame fonematické uvedomovanie a je nevyhnutnou podmienkou na to, aby dieťa neskôr dokázalo čítať a písať. Táto schopnosť sa však nerozvíja bez stimulácie. Dôležité je, aby sa rozvíjanie fonematického uvedomovania realizovalo v správnom čase, teda v období, keď je dieťa na to pripravené, a aby sa postupovalo od vývinovo najľahších schopností k náročnejším. V predškolskom veku zohľadňujeme aj ďalšie schopnosti dieťaťa, napr. jazykové a rečové schopnosti, kapacitu pamäti a úroveň myslenia. Ak sú úlohy pre deti ťažké alebo naopak ľahké, nezaujmú ich. Preto odporúčame pri rozvíjaní slabičného uvedomovania začať u 4-ročných detí jednoduchou rytmizáciou básní a piesní, resp. jednoduchým vytlieskavaním slov.

Všetky aktivity realizujeme prostredníctvom hry. V materských školách je vhodné začať s rozvíjaním slabičného uvedomovania skupinovými aktivitami v priestore, napr. spoločné vytlieskavanie riekaniek, pesničiek v kruhu na koberci, či prostredníctvom pohybových hier.

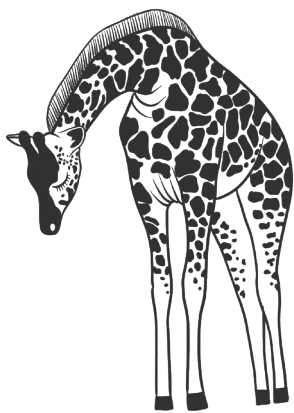
Keď učíme slabikovať slová individuálne, môžeme s dieťaťom ako prvé slabikovať jeho vlastné meno (napr. vytlieskať, vybubnovať ho). Rodič alebo učiteľka môže slabikovať slovo spolu s dieťaťom, a to tak, že tleska zrkadlovo spolu pred ním a zreteľne oddeľuje slabiky. Druhá možnosť – dospelý pomáha dieťaťu manuálne, teda chytí jeho ruky a pomôže mu meno/slovo vytlieskať alebo vybubnovať. Keď deti pochopia princíp slabikovania (delenia slov na slabiky), prechádzame k práci za stolom s pracovným zošitom Robot Edko 1.

Ako motivácia nám posluží postavička robota Edka. Vysvetlíme deťom, že budeme rozprávať ako robot, teda sekane, po slabikách. Na začiatku im ukážeme, že jednotlivé zvuky – slabiky, ktoré vytlieskame a vyčleníme, budú znázorňovať krúžky. A teda **koľkokrát tleskneme, toľko slabík slovo obsahuje, toľko krúžkov označíme** (buď vyfarbením celej plochy krúžku, alebo vopred dohodnutou značkou, napr. krížikom či pečiatkou). Dôležité je, aby dieťa pochopilo, že **jeden krúžok reprezentuje jednu slabiku**, a dokázalo prostredníctvom ukazovania prstom na krúžky určiť cieľový počet slabík. **Krúžky pomáhajú dieťaťu predstaviť si počuté** prostredníctvom vizuálnej a grafickej opory, tak dokáže ľahšie určiť počet slabík v slove. Následne po označení sa vie k tomu vrátiť, označené krúžky spočítať a určiť počet slabík v slove. Keď sa dieťa naučí určovať počet slabík, môžeme slová podľa ich počtu porovnávať (Ktoré slovo má viac/menej/rovnaký počet slabík?), čím sa rozvíjajú i matematické predstavy dieťaťa. Robot Edko je zostavený tematicky, v rámci jedného pracovného listu pracujeme s určitou významovou kategóriou (napr. ovocie a zelenina, hračky, oblečenie a pod.), čo nám umožňuje rozvíjať aj jazykové schopnosti detí (slovnú zásobu, schopnosť kategorizácie, osvojovanie nadradeného pojmu).

V druhej časti zošita pracujeme s uvedomovaním si dĺžky slabiky, učíme deti rozlišovať dlhé a krátke slabiky, čo je dôležitá schopnosť pre budúce písanie a zachytávanie dĺžky hlások v slovenskom jazyku. Spočiatku učíme deti rozlišovať dĺžku výrazným natiahnutím dlhej slabiky a kontrastným zdôraznením krátkej slabiky tak, aby si uvedomilo, že nie všetky slabiky v slovách sú rovnakej dĺžky. Postupne môžeme z tohto výrazného predlžovania slabiky uberať až takmer k normálnej, bežnej reči. Ak dieťa alebo skupina detí nevláda slabikovanie, určovanie počtu slabík v slove, neodporúčame prechádzať na určovanie dĺžky slabík. Schopnosť slabikovania precvičujeme na ploche, ale i formou pohybových hier dovtedy, kým si to deti neosvoja a robia to s istotou a ľahkosťou. Pracovné listy 12 až 19 majú nad každým krúžkom sivú bodku. V pracovných listoch 13 až 15 má dieťa v každom slove nájsť dlhú slabiku a následne bodku zmení na dĺžeň. Pracovné listy 17 až 19 zobrazujú slová, ktoré majú dlhú slabiku, ale aj také, ktoré ju nemajú. Dieťa pohládá dlhú slabiku a zaznačí ju dĺžňom vychádzajúcim z bodky. V pracovných listoch 20 až 24 už bodky nad krúžkami zámerne chýbajú, dieťa musí okrem určenia počtu slabík aj rozhodnúť, ktorá slabika je krátka (urobí bodku) a ktorá slabika je dlhá (nakreslí dĺžeň). **Vypracovávanie pracovných listov si vyžaduje spoluprácu s dospelým,** ktorý dieťaťu prečíta inštrukciu, pomôže pomenovať správne cieľové slová a bude mu pomáhať, jednak pri určovaní počtu slabík, ale i pri zaznamenávaní ich dĺžky.

Prejeme vám veľa príjemných chvíľ pri aktivitách s robotom Edkom.

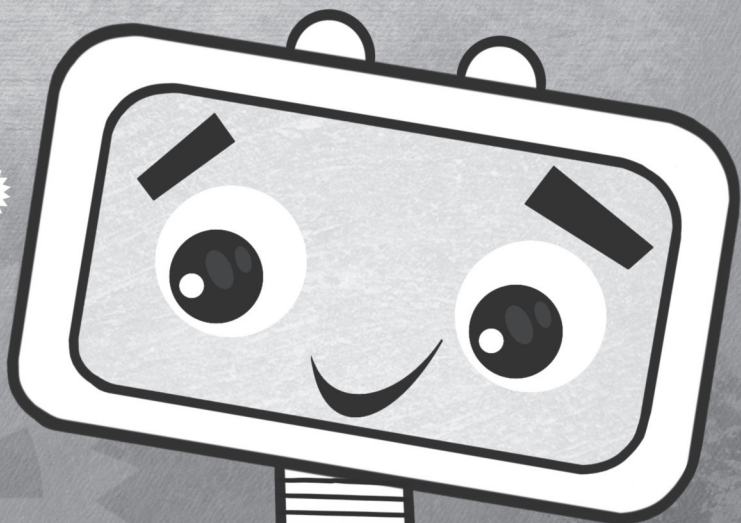
A-HOJ, JA SOM RO-BOT. RO-BOT **ED-KO**.
MÁM POSLANIE. TO JE DÔLEŽITÁ ÚLOHA. MÁM URČIŤ VŠETKÝM SLOVÁM
NA OBRÁZKOCH **POČET SLABÍK**. PREČO? KEĎ TO DOKÁŽEM, BUDE SA MI
DOBRE A ĽAHKO ČÍTAŤ A PÍSAŤ V ŠKOLE. POMÔŽEŠ MI?
STAČÍ TI LEN JEDNA VEC: PASTELKA, VOSKOVKA, CERUZKA, PEČIATKA ALEBO
PRST OD FARBY.
VYFARBI POD OBRÁZKOM LEN TOĽKO KRÚŽKOV, KOĽKO MÁ SLOVO **SLABÍK**.

ŽI - RA - FA

Pre rodičov/pedagógov:

Dieťa nemusí dokonale vyfarbiť krúžky, stačí, ak to urobí podľa svojich aktuálnych grafomotorických schopností. Miesto ceruziek môže použiť aj menšie pečiatky, nálepky alebo si namočiť ukazovák do vhodnej netoxickéj farby.

PRÍKLAD:

RO-BOT

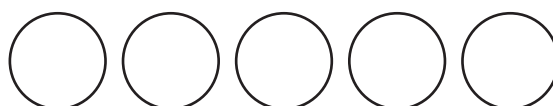
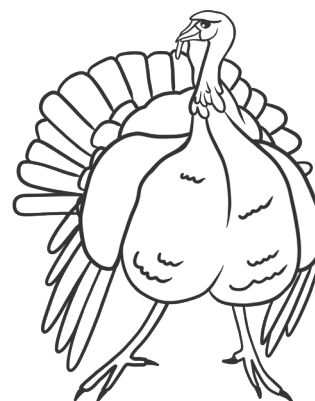
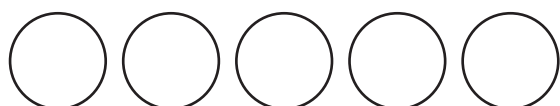
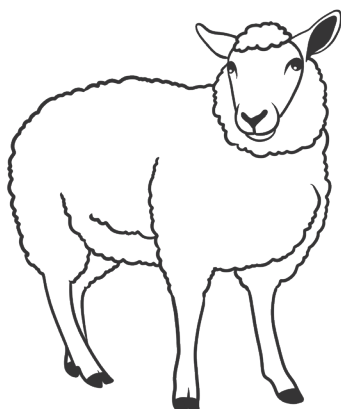
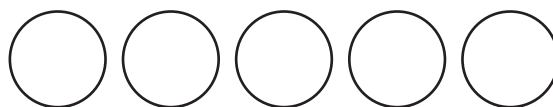
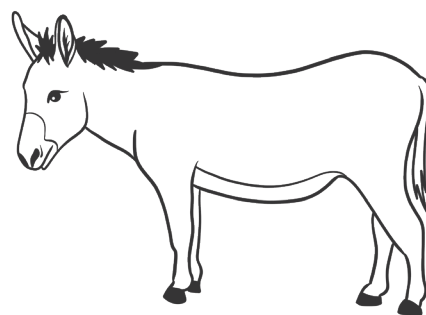
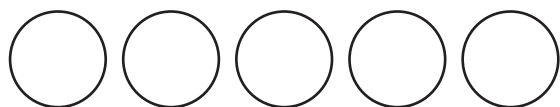
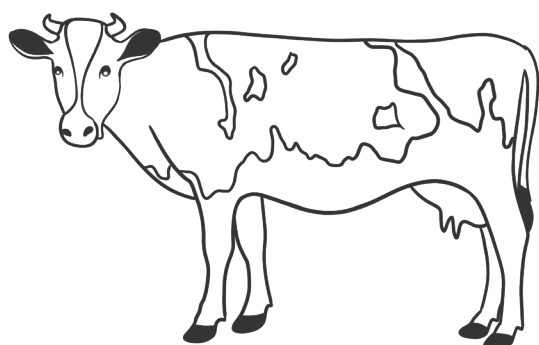
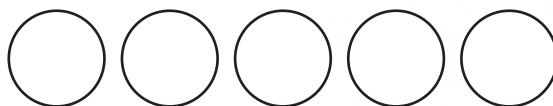
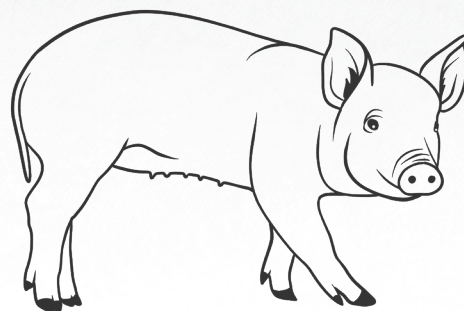
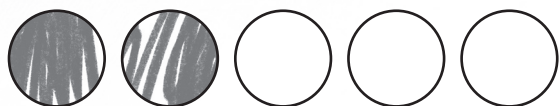
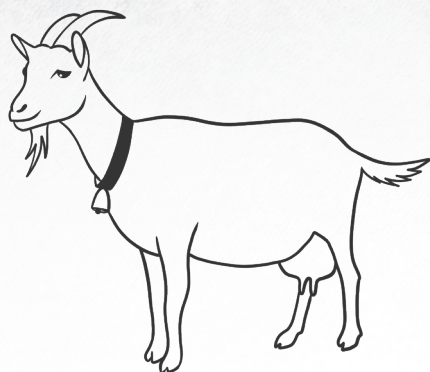

TAK POĎME NA TO!

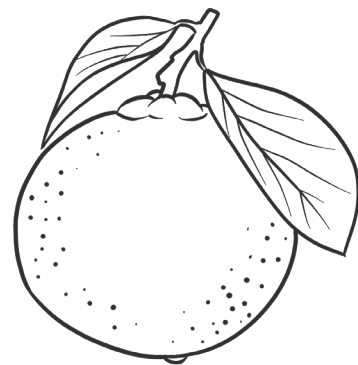
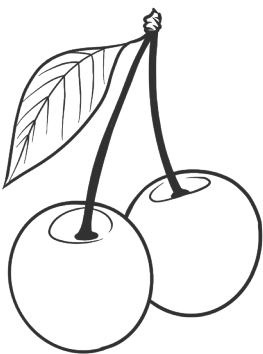
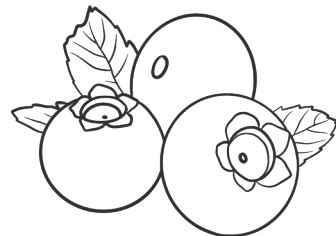
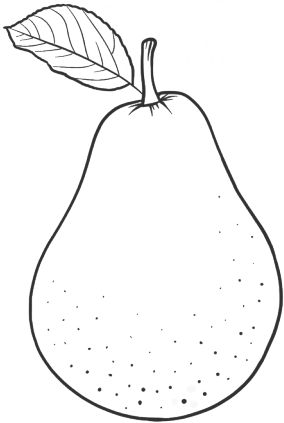
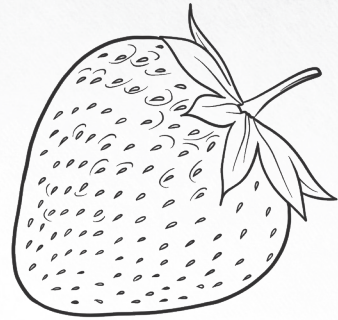
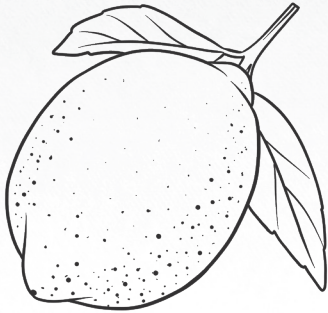
Poznáš tieto zvieratká? Kde by mohli žiť? Áno, na gazdovstve alebo na farme. Vytlieskaj zvieratká a zisti, koľko majú slabík.

Cieľové slová: koza, prasa, krava, somár, ovca, moriak.

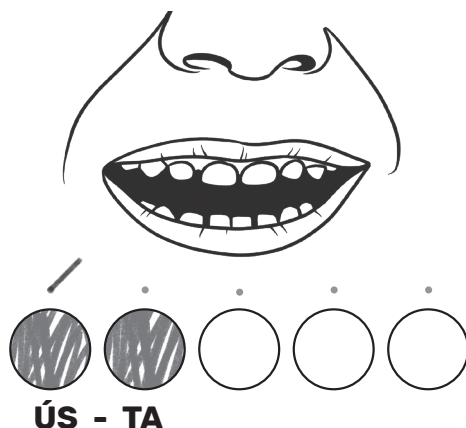
**Kamarátka ochorela, a tak jej idem kúpiť ovocie. Vieš prečo?
Ktoré ovocie rastie u nás a ktoré v iných krajinách? Vytlieskaj
všetky slová a zaznač počet ich slabík.**

Cieľové slová: citrón, jahoda, hruška, čučoriedky, čerešne, mandarínka.

BUBNOVAL/-A SI NIEKEDY NA BUBON? URČITE ÁNO. AKÝ ZVUK VYDÁVAL?
KRÁTKE: BUM-BUM-BUM. SPRÁVNE! NIEKTORE SLABIKY V SLOVÁCH
VYSLOVUJEME KRÁTKO, AKO KEĎ BUBNUJEME. NO MÁME AJ TAKÉ SLABIKY,
KTORÉ VYSLOVUJEME DLHŠIE, PREDLŽUJEME ICH. PRESDTAV SI, AKO TRÚBI
AUTO NA CESTE: TÚ-TÚ-TÚ. ALEBO AKO ZAZVONÍŠ NA ZVONČEK PRI DVERÁCH
SVOJHO KAMARÁTA: CŔRŔRŔN. **SLABIKY MÁME KRÁTKE A DLHÉ.**
A JA ŤA ICH TERAZ NAUČÍM ROZLIŠOVAŤ.

POČÚVAJ SLOVÁ, KTORÉ TI POVIEM: OKO, KRK, RUKA, NOHA, ALE
ÚÚÚÚÚÚÚSTA. VŠETKY SLABIKY SÚ KRÁTKE, ALE V SLOVE ÚÚÚS-TA JE PRVÁ
SLABIKA DLHÁ, PRETO JEJ NAKRESLÍME DĹŽEŇ. TAKTO:

Pre rodičov/pedagógov:

V pracovných listoch č. 12 až 19 bude dieťa okrem určovania počtu slabík vyfarbovaním kruhov určovať už aj dlhé slabiky. Urobí to tak, že z bodky nad kruhmi urobí dĺžeň, ak počuje, že niektorá slabika je dlhá, a nájde ju. V pracovných listoch 20 – 24 bude dieťa určovať aj krátke, aj dlhé slabiky. Nad krátke slabiky dá bodku, nad dlhé dĺžeň.

TAK POĎME NA TO!

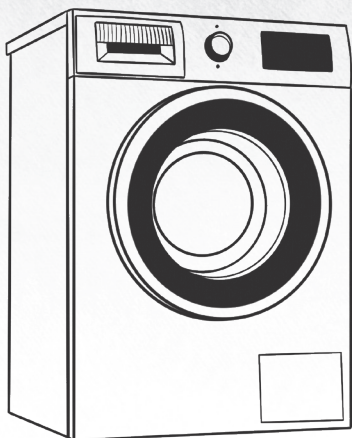
PRÍKLAD:

RO-BOT

Vřrrr, to je ale hluk. Čo je tu zapnuté? Aké veci poznáš, ktoré potrebujú elektrinu, aby fungovali? My máme doma tieto. Kávovar je však v oprave, tak máme teraz takýto. Vytlieskaj slová a zaznač nielen počet slabík. Tiež urči, ktoré slabiky sú dlhé.

Cieľové slová: práčka, vysávač, fén, mixér, televízor, kávovar.

• • • • •

○ ○ ○ ○ ○

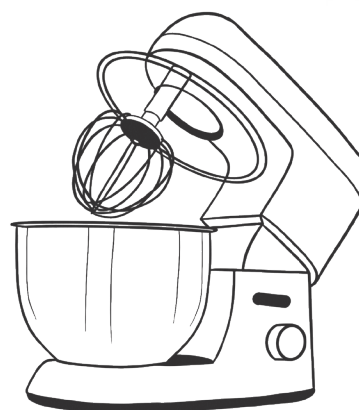
• • • • •

○ ○ ○ ○ ○

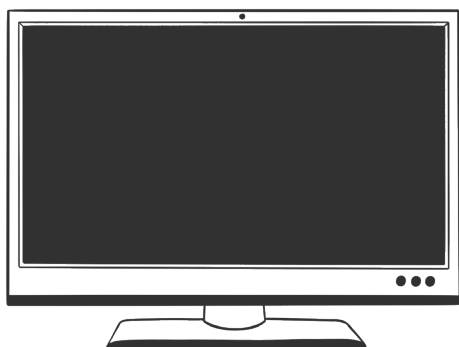
• • • • •

○ ○ ○ ○ ○

• • • • •

○ ○ ○ ○ ○

• • • • •

○ ○ ○ ○ ○

• • • • •

○ ○ ○ ○ ○